

KS. SŁAWOMIR ZYCH – RZESZÓW

[Recenzja]: *Bogu – Ojczyźnie – Bliźniemu. Duchowni w życiu uchodźstwa polskiego na Węgrzech 1939-1945. Istennek – a Hazának - Felebarátainak. Lelkészek a lengyel menekültek életében Magyarországon 1939-1945*, red. K. Łubczyk, Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM, Stowarzyszenie Katolików Polskich na Węgrzech pw. św. Wojciecha, Polska Parafia Personalna w Budapeszcie [2005], ss. 147 + 5 nlb.

Sympatia dwóch „bratnich” narodów: polskiego i węgierskiego uznawana jest w historiografii za rzecz oczywistą¹. Do tego nurtu wpisuje się recenzowana książka, dotycząca roli duchowieństwa w życiu polskich uchodźców w latach II wojny światowej. Problematyka ta doczekała się dotychczas pewnej liczby publikacji w języku polskim. Już po zakończeniu działań wojennych ukazała się książka poświęcona uchodźcom, gdzie podkreślono znaczenie duszpasterstwa polskiego². Na uwagę zasługują również opracowania syntetyczne autorstwa Urszuli Kaczmarek³, Mieczysława Wieliczki⁴ i Erzsébet Csombor⁵. Warto

---

¹ Zob. B. Kossányi, *Polonais et Hongarois*, Paris 1930, passim; *Polska i Węgry. Stosunki polsko-węgierskie w historii, kulturze i gospodarstwie*, red. K. Huszár, Budapeszt-Warszawa 1936, passim; *Sprawa polska w parlamencie węgierskim 1915-1918*, Warszawa 1920, passim. Warto zaznaczyć, że w języku polskim istnieje synteza dziejów Polonii węgierskiej: M. Wieliczko, *Polacy na Węgrzech*, Lublin 1977.

² *Uchodźcy polscy na Węgrzech w czasie wojny*, przedm. J. Antall, Budapeszt 1946, s. 44-45.

³ U. Kaczmarek, *Rola polskiego Kościoła rzymskokatolickiego w życiu Polonii węgierskiej*, „Studia Polonijne”, 10 (1986) s. 287-294; U. Kaczmarek, *Na węgierskiej ziemi. Rzecz o Polonii węgierskiej*, Poznań 1999, s. 166-183.

⁴ M. Wieliczko, *Duszpasterstwo cywilne i wojskowe wychodźstwa polskiego na Węgrzech w latach II wojny światowej*, w: *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, red. J. Ziółek i in., Lublin b.r., s. 639-665; tenże, *Praca i publicystyka duszpasterzy wychodźstwa polskiego na Węgrzech w latach 1939-1944*, w: *Historia i archiwistyka. Studia z dziejów Polski, Polonii i archiwistyki. Księga dedykowana Księdzu doktorowi Romanowi Nirowi*, red. J. Faryś i in., Gorzów Wlkp. 2004, s. 261-278.

⁵ E. Csombor, *Działalność polskiego Kościoła katolickiego na Węgrzech w czasie drugiej wojny światowej*, „Studia Polonijne”, 15 (1993) s. 45-53.

odnotować również wspomnienia kapłanów pracujących na Węgrzech, m. in. ks. Anastazego Rutkowskiego oraz ks. Jana Stączka⁶.

Obecnie do publikacji na temat duszpasterstwa polskiego w czasie II wojny światowej dołączyła prezentowana książka, będąca pokłosiem sesji poświęconej temu zagadnieniu. Symposium odbyło się w ramach 10. Dni Polskiej Kultury Chrześcijańskiej (10-17 X 2004) zorganizowanych przez Stowarzyszenie Katolików Polskich na Węgrzech pw. św. Wojciecha oraz Polską Parafię Personalną w Budapeszcie.

Referaty wygłoszone w czasie sympozjum poprzedza przedmowa abpa Juliusza Janusza, nuncjusza apostolskiego na Węgrzech oraz „Słowo na otwarcie sesji” ks. prof. Bernarda Kołodzieja TChr. z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zamieszczono również „Wprowadzenie do tematu” Grzegorza Łubczyka, ambasadora RP na Węgrzech w latach 1997-2001, będące zapowiedzią problematyki poszczególnych wystąpień.

Na początku odwołano się do wspomnień nieżyjącej już Wandy Cichoszewskiej, dotyczące życia religijnego. Dr Imre Molnár, opierając się na publikacjach węgierskich, przedstawił stanowisko tamtejszego Kościoła katolickiego wobec Polaków, podkreślając m.in. życzliwość tamtejszego episkopatu na czele z prymasem Jusztiniánem Serédim oraz nuncjusza abpa Angelo Rotty. Działalność tego ostatniego przedstawił ks. dr Andrzej Józwowicz, wykorzystując głównie publikacje w j. włoskim. Następnie ks. Maciej Józefowicz przedstawił rolę polskiego kościoła na budapesztańskiej Köbanyi i jego duszpasterza ks. Wincentego Danka, natomiast postać wielkiego przyjaciela Polaków – ks. Béli Varga przedstawiła Danuta Jakubiec. Wkład księży misjonarzy saletynów z Dębowca k. Jasła w duszpasterstwo uchodźców opisał prof. M. Wieliczko, a działalność konspiracyjną polskich duchownych dr Károly Kapronczay, opierając się głównie na źródłach węgierskich.

Materiały z sesji zamykają artykuły: Jerzego Kochanowskiego o polskich pamiątkach na Węgrzech z okresu II wojny światowej, Elżbiety Cieślewicz-Molnárné o Jubileuszowych Dniach Polskiej Kultury Chrześcijańskiej oraz wystąpienie ks. Leszka Kryża TChr., proboszcza Polskiej Parafii Personalnej w Budapeszcie.

Prezentowana książka zawiera noty biograficzne uczestników sympozjum oraz streszczenie w j. węgierskim wygłoszonych referatów. Publikację wzbogacają unikalne fotografie ze zbiorów Józsefa Antala (seniora), zwanego „Ojczulkiem Polaków”, dokumentujące posługę polskich duszpasterzy w Królestwie Węgier w latach II wojny światowej.

Na uwagę zasługuje wykaz kapłanów, pracujących wśród uchodźców na Węgrzech według ustaleń prof. M. Wieliczki. Działalność każdego z nich może stanowić oddzielny przyczynek do dziejów duszpasterstwa polonijnego w tym kraju, dlatego należałoby rozważyć możliwość uzupełnienia spisu o brakujące

---

⁶ *Wspomnienia polskich uchodźców na Węgrzech w latach 1939-1945*, red. J. Stolarski i in., Warszawa 1999, s. 412-422.

imiona kapłanów w oparciu m.in. o zbiory Archiwum Prymasowskiego w Esztergomie⁷.

Recenzowana publikacja, aczkolwiek niewielka objętościowo, zawiera ciekawe ustalenia dotyczące nie tylko Polaków i polskiego duszpasterstwa na Węgrzech po klęsce wrześniowej, ale także ofiarnej pomocy świadczonej przez Węgrów i tamtejszy Kościół katolicki na rzecz uchodźców. Dlatego też należałoby opublikować tę pozycję również w języku węgierskim lub równoległą edycję tekstów: polskiego i węgierskiego. Dobrym przykładem takiego wydania jest monografia dotycząca duszpasterstwa polskojęzycznego w Niemczech⁸. Należy bowiem pamiętać, że poza granicami naszego kraju „polonica non leguntur”.

---

⁷ Zob. np. Primási Levéltár Esztergom, Serédi Jusztinián, sygn. 5973/1941 (zwłaszcza „Catalogus Sacerdotorum Polonorum in Hungaria degentium a mense Iulio 1940”, „Conspectus cleri Poloni in Hungaria”); sygn. 8846/1944. W tym miejscu pragnę złożyć serdeczne podziękowanie Dyrektorowi Archiwum Drowi Andrásowi Hegedüsowi za udostępnienie materiałów.

⁸ *Duszpasterstwo polskojęzyczne w Niemczech 1945-2005. Polnischsprachige Seelsorge in Deutschland 1945-2005*, red. S. Bober, S. Budyn, Lublin-Hannover 2006. Książka ta ukazała się w Bibliotece Polonii Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL, Wyższej Szkoły Humanistycznej w Pułtusku i Oddziału Lubelskiego Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” pod red. ks. J. Szymańskiego.